

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАС РЕДАКТОРЛАР КЛУБЫ
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
БАСПАСӨЗ ЖӘНЕ БАСПА ІСІ КАФЕДРАСЫ

**«ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ»**

атты Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі,
Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі
филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы
Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған халықаралық
ғылыми-тәжірибелік конференция МАТЕРИАЛДАРЫ

24 қараша, 2023 жыл

Астана, 2023

ӘОЖ 070+821.512.122.0
ҚБЖ 76.01+83.3 (5 Каз)
X17

Жалпы редакциясын басқарған
филология ғылымдарының кандидаты, профессор Қ.Ө.Сақ
Жауапты редактор - құрастырушы:
филология ғылымдарының кандидаты, профессор М.Б.Тоқтағазин
Құрастырушы – филология ғылымдарының кандидаты А.Қ.Умбетова

Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған «ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 24 қараша, 2024 жыл / жауапты редактор - құрастырушы М.Б.Тоқтағазин, құрастырушы А.Қ.Умбетова. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023. -333 б.

ISBN 978-601-337-930-2

Жинақ Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналып, «Журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы аясында шығарылды. Ғылыми еңбекке еліміздегі және шет елдердегі ғалым-зерттеушілердің журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары туралы тың мақалалары мен елге танымал ғалымдардың, педагогтар мен басқа да танымал тұлғалардың профессор С.Е.Тапанованың ғалым, ұстаз, тәлімгер ретіндегі келбетін ашатын мақала, естелік, эсселері енгізілген.

Ғылыми жинақ материалдары студенттер мен магистранттарға, докторанттарға, жас зерттеушілер мен қаламгерлерге және жалпы көпшілік оқырмандарға арналған.

ISBN 978-601-337-930-2

ӘОЖ 070+821.512.122.0
©Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ

Сыдықов Е.Б.....	3
------------------	---

I БҰҚАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Пронин А. Ресурсный подход в исследования масс-медиа: к постановке проблемы.....	4
Алламбергенова П. Қарақалпақстан телевидениесіндегі парламент журналистикасы.....	6
Ишанова А. Маклюэн и его концепция социальных медиа.....	8
Таштемирова З. Об основных свойствах и категориях медиатекста.....	13
Джуракулова Г, Спикердің аудиториямен жұмыс істеу принциптер.....	17
Жұмабекова Ф.Н, Дарменова А.Е. Болашақ мамандар даярлауда цифрлық технологияны пайдаланудың тиімділігі.....	21
Бахрамова М. Исследование гендерного фактора в речевом поведении.....	28
Козлов А, Канапьянов С. Становление и развитие военной журналистики Казахстана.....	33
Мутугулина Н. Особенности современных сми в аспекте глобализации.....	40
Есенбекова Ұ. Жаңаарқалық профессордың даналық шуағы.....	44
Шалғынбаева К, Жұпархан А. Оқушылардың танымдық белсенділігін сүйемелдеуге бұқаралық коммуникация құралдарының әсері.....	49
Тоқтағазин М. Ғылым шыңындағы ғибратты ғалым.....	55
Есенбекова Ұ, Рахымбаев Н. Қоғамдық сананың өсуі мен телевизияның даму кезеңдерінің технологиялық өзгерістермен байланысы.....	58
Баткеева Б. Мұзафар Әлімбаевтың редакторлық қызметі (ақынның 100- жылдық мерейтойына орай.....	66

Умбетова А, Шауенова Г, Ерол А. Абай Құнанбайұлы және алаш көсемсөзі.....	70
Демьянова А, Насырова Р, Абишева В. Сторителлинг как современная форма сказительства.....	75
Омарханов Ж. Баспасөз қызметінің мемлекеттік құрылымдардағы рөлі: стратегиялары мен ықпалы.....	80
Абдрахманова А. Әлеуметтік медианың БАҚ саясатындағы рөлі және олардың экономикалық пайдасы.....	83
Асилбек Ж. Интернет бақ-тың ақпарат берудегі мультимедиялық құралдарды қолдануы.....	87
Мажитова Л, Каирова Г. Бұқаралық-коммуникациялық қызмет жүйесіндегі журналистика психологиясы.....	92
Тайжанова Г. Қазақ терминологиясының даму белестері.....	95
Абилбекова И, Шурентаев А. Медидағы балалар мен жастарға арналған білім беру контенті.....	98
Бахтиярқызы Ж. 1996-2000 жылдар аралығында “Егемен Қазақстан” газетінде қозғалған әйелдер мәселесі.....	102
Қазанбай Д, Жанпейісова Қ. БАҚ-ғы кәсіпкерлікті реттеу және қолдау бойынша мемлекеттік саясатты талдау.....	106
Калмурзина М, Сәрсенбаева А, Болатова Ж. Ғылыми библиография дамуының әлеуметтік-институционалдық мәселелері.....	110
Жапаева Г, Жанпейісова Қ. Ақпараттық кеңістікте діни фактордың талдануы.....	113
Төлекбаева Г. «Abai tv» телеарнасындағы алаш тақырыбы.....	117
Мұратқызы С. Камал Смайылов публицистикасындағы білім және ғылым тақырыбы.....	121
Асқар С. Заманауи медидағы ғылым көрінісі: тенденциялар, кейстер мен перспективаларды талдау.....	125
Kusainova A, Zhanysbaeva A. The concept and features of criminal journalism.....	130
Қайратқызы А. COVID-19 пандемиясы кезеңінде қазақстанда тұрмыстық зорлық зомбылықты реттеудегі масс-медианың рөлі.....	134
Айтбай А. Қазақстанның медиа кеңістігіндегі креативті индустрия және медиаэтика мәселесі.....	140
Болатова Ұ. Қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдары үшін халықаралық идеологиялық егемендікті тұрақтандырудағы жаңа перспективалар мен сын - қатерлер.....	145
Қабдрашев Б. Саяси қақтығыстардағы манипуляция және жалған ақпарат.....	149
Маханбетова А. БАҚ-тағы қазіргі мәселелер мен фактчекингтің маңыздылығы.....	153
Қасымжанова Г. Мобилография технологияларының қазақ тілді масс-медианы дамытудағы рөлі (qaz365.kz мысалында).....	157
Кудайберген С. Интернеттің бала дамуына әсері.....	164

Жусупова Д. Инклюзивті білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды	170
---	-----

II ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ

Еспенбетов А. Сұлтанмахмұттанудың өзекті мәселелері.....	177
Ердембеков Б. Абайдың поэзиядағы сыны.....	184
Зейнулина А.Ф.,Ташекова А.Т. Қазіргі қазақ романының тақырыптық-жанрлық көркемдігі.....	191
Хамзина Қ, Қалыбекова К. І. Есенберлин және қазақ әдебиеті.....	196
Умбетова А, Шауенова Г, Хамитова Э. Тұманбай Молдағалиев поэзиясындағы эстетикалық идеал.....	201
Смагулова А. Абай қарасөздерінің тезаурусы.....	206
Алтайбекова К. Әйелдер бейнесін жасаудағы алғашқы ізденістер.....	212
Шегетайқызы Б. Қазақ ақындарының шығармашылығындағы төрттіктер.....	217
Кулибекова Ж, Бигужина Г. Мағжан Жұмабаев және Солтүстік өңір қаламгерлерінің шығармашылығындағы өзара үндестік.....	221
Оралқызы З. Б. Кенжебаев – әдебиет тарихының білгірі.....	225
Бердикенов У, Тоқсамбаева А. Әдеби шығарма-тұлға дамытудың негізі немесе мектепте әдебиет пәнін жаһандық тұрғыдан оқыту.....	230
Зеймұллаева Т. Қазақ новеллаларының жанрлық сипаты мен көркемдік жүйесі.....	235
Сыланова А, Тоқсамбаева А. Қудалау қамытын киген ағайынды Қоңыратбаевтар.....	240
Кемелтай Е, Тоқсамбаева А. Зейнолла Сәнік шығармаларындағы ұлттық құндылықтың көрінісі.....	245
Мубаракова С.Е. XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті және Сұлтанмахмұт Торайғыровтың әдеби мұрасы.....	246
Байқон Қ, Біржан салдың музыка әлеміндегі орны.....	252

Максүтова А, Шатенова С. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолында қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер.....	255
Жайманова Н. Әдебиет пәнін оқытудағы белсенді әдістер.....	261
Амирова Э, Сабит Д. Бастауыш сынып оқушыларының мәтіндер арқылы тілін дамытудың ерекшеліктері.....	265
Умбетова С, Жасынбекова Б. Әдебиет сабақтарына ақпараттық технологияны енгізу.....	269
Умбетова А, Балгимбекова А. Ыбырай Алтынсарин әңгімелеріндегі ғибрат – оқытудың қуатты құралы.....	273
Балгимбекова А. Әңгіме жанрын оқыту жолдары.....	277
Муханова М, Досжанова Б. Оқу үдерісіндегі инновациялар.....	282
Кулибекова Ж, Ережепова А. Қазақ ертегілеріндегі жағымсыз кейіпкерлердің бала психологиясына әсері.....	286
Альчимбаева Н, Райханова Г. Қазақ поэмаларындағы хандар тұлғасы.....	290
Доскенова К, Жандаулетова Ж. Дәстүрлі қазақ қоғамындағы сал – серілер мұрасы.....	294
Байқон Қ. Фариза Оңғарсынова шығармаларындағы өнер адамдарының бейнесі («Дыбыстар әлемі» және «Сайраған жетісудың бұлбұлымын» поэмалары негізінде)	299
Хамитова Э, Умбетова А. Әйел бейнесі – қоғам бейнесі (профессор С.Тапанованың зерттеулері негізінде).....	302
Омарова К. Көркем шығармағы әйел бейнесі Д.Исабековтың «Әпке» драмасы бойынша тапсырмалар топтамасы.....	308
Жумабекова Г. Оқылым дағдысын дамытудың тиімді жолдары.....	313
Макатова А. Қазіргі медиамәтіндердегі стереотиптер.....	317

адресата заменой обычного информирования увлекательным повествованием, способность показать новость не с помощью сухих фактов и цифр, а посредством захватывающей фабулы.

Технология сторителлинга, пришедшая из древности, и являющаяся естественной практикой человеческого взаимодействия, становится эффективным средством медийной коммуникации.

Список литературы

1 Азбелев С. И. Отношение предания, легенды и сказки к действительности (с точки зрения разграничения жанров). - В кн.: Славянский фольклор и историческая действительность: Сб. статей, М.: Наука, 1965, с. 5-25.

2 Панюкова С.А. Метод цифрового сторителлинга в научно-популярных материалах//Известия Уральского федерального университета. Сер.1, Проблемы образования, науки и культуры. 2020. Т. 26. № 3 (199)., С.105-111.

3 Назайкин А.Н. Сторителлинг в современной коммуникации//PR и реклама в изменяющемся мире: региональный аспект, издательство Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования "Алтайский государственный университет", Барнаул, № 26-27, С. 5-15, 2022 г.

4 Sole D. Storytelling in organizations: The power and traps of using stories to share knowledge in organizations // LILA Harvard University. URL: <https://www.researchgate.net/publication/242189756>

5 Градюшко А.А. Мультимедийная история и сторителлинг в структуре современной веб-журналистики // Международная журналистика: турбулентность межгосударственных отношений и медиа: сб. науч.тр. – Минск: Изд-во БГУ, 2016. – С. 87–91.

6 Тодорова О.В. Сторителлинг как инновационный PR-инструмент // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 4.URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=14130>.

7 Силантьева О. Режиссура мультимедийной истории // Как новые медиа изменили журналистику. 2012–2016 / А. Амзин, А. Галустян, В. Гатов и др.; под науч. ред. С. Балмаевой и М. Лукиной. – Екатеринбург: Гуманитарный университет, 2016. – С. 152–178.

БАСПАСӨЗ ҚЫЗМЕТІНІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰРЫЛЫМДАРДАҒЫ РӨЛІ: СТРАТЕГИЯЛАРЫ МЕН ЫҚПАЛЫ

Жанжігіт Омарханов,

Ақпаратпен қамтамасыз етуде және қоғаммен өзара әрекеттесуде мемлекеттік органдардағы баспасөз қызметтері маңызды рөл атқарады. Қазақстан Республикасының жағдайында баспасөз қызметінің қалыптасу және даму тарихы мемлекеттік құрылымдардың трансформациялану процестерімен және мемлекеттік органдардың қызметіндегі ашықтық пен жариялылыққа ұмтылумен байланысты. Осы тұрғыда зерттеуші Н.А. Денисова «Грессслужба в системе информационной политики» атты мақаласында баспасөз қызметінің ақпараттық әлеуеті бар екенін, оны баспасөз қызметі қоғамға, дәлірек айтқанда, қоғамдық санаға беретін ақпараттың атрибутивтік және функционалдық қасиеттерінің жиынтығы ретінде қарастыратынын атап көрсеткен. [1].

Енді еліміздегі баспасөз қызметінің қалыптасу кезеңдеріне ой жүгіртейік. Мұндайда әрине 1991-2000 жылдар аралығы, яғни Тәуелсіздік кезеңі бірден ойға оралады. 1990 жылдардың басында Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін жаңа мемлекеттік құрылымдарды құруға және оларды жаңа шындыққа бейімдеуге баса назар аударылды. Баспасөз қызметтері реформалар мен үкімет қызметін ақпараттық қамтамасыз ету құралы ретінде қалыптасты. Дегенмен, бұл кезеңде олар әлі де қоғаммен өзара әрекеттесуден гөрі ішкі коммуникацияларға назар аударды. Кезінде бұл туралы ең алғашқы баспасөз қызметін құруға сүбелі үлес қосқан журналист әрі қоғам қайраткері Ербол Шаймерденұлы жан-жақты жазды [2].

Ал 2000 жылдары баспасөз қызметтері сыртқы коммуникацияларды нығайту бағытында белсенді түрде дами бастады. Ашықтық пен жариялылық табысты басқарудың және халықтың сенімін сақтаудың негізгі элементтері екені белгілі болды. Мемлекеттік органдар қоғаммен өзара әрекеттесу үшін бұқаралық ақпарат құралдарын және жаңа ақпараттық технологияларды белсенді пайдалана бастады. Отандық баспасөзде баспасөз қызметінің ашық ақпаратты молынан беруі нәтижесінде халықта оған сенім пайда болды. Бұл маңызды қадам еді.

Кейіннен 2010 жылдары цифрлық дәуірдің алғашқы қадамдары басталды. Цифрлық технологиялардың дамуымен Қазақстандағы мемлекеттік органдардың баспасөз қызметтері әлеуметтік желілер, электронды платформалар, веб-сайттар сияқты заманауи коммуникация түрлерін белсенді түрде енгізуде. Бұл әртүрлі аудиторияға ақпаратты тиімдірек жеткізуге және қоғаммен диалогқа қатысуға мүмкіндік береді.

Көршілес елдерге қарағанда Қазақстанда баспасөз қызметі өзіндік ерекшеліктерімен дамыды. Мұндайда еліміздегі көптілділік пен көпмәдениеттілік көзге ұрады. Қазақстан қоғамының көптілді және көпмәдениеттілігін ескере отырып, баспасөз қызметтері әртүрлі әлеуметтік-

мәдени топтардың қажеттіліктерін ескере отырып, әртүрлі тілдерде ақпарат беруге ұмтылды.

Екінші бір ерекшелігі, инновациялар мен технологияларға ерекше назар аударылды. Баспасөз ұйымдары ықпалды кеңейту үшін инновациялық технологияларды белсенді пайдаланады. Бұл заманауи онлайн платформаларды пайдалануды ғана емес, сонымен қатар қоғамдық пікірді талдау үшін жасанды интеллект технологиялары да қолданысқа ене бастады.

Сондай-ақ оқыту және кәсіби даму мәселесіне де назар аударылды. Қазақстан баспасөз қызметі қызметкерлерінің біліктілігін арттыруға көңіл бөлініп, бұл ақпараттық қызмет көрсету сапасын арттыруға және ақпараттық қоғамның өзгермелі талаптарына бейімделуге бағытталды.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарында баспасөз қызметтерін қалыптастыру және дамыту ақпараттық қоғамды қалыптастыру процесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл өзгерістер тек қана тиімді ішкі байланысты қамтамасыз етуге ғана емес, қоғаммен диалог орнатуға, мемлекеттік құрылымдарға деген сенімді нығайтуға және олардың ашықтығын арттыруға бағытталғанын ерекше атап өткен жөн. Осы бағыттағы зерттеулерді одан әрі жалғастыру баспасөз қызметтерінің қызметін оңтайландыруға және олардың ақпараттық кеңістіктегі мемлекеттің имиджін қалыптастырудағы рөлін арттыруға көмектеседі.

Енді мемлекеттік органдардағы баспасөз қызметінің рөлі мен оның қоғамдық пікірді қалыптастырудағы ықпалына тоқталайық. Мақалада баспасөз қызметінің халықпен, бұқаралық ақпарат құралдарымен және басқа да мемлекеттік органдармен өзара әрекеттесу стратегиялары талқыланады. Баспасөз қызметінің коммуникацияларының тиімділігі мемлекеттік институттарға ашықтық пен сенімді қамтамасыз ету контекстінде талданады.

Жалпы мемлекеттік органдардың қызметі туралы халықты қажетті және сенімді ақпаратпен қамтамасыз ететін баспасөз қызметтері ақпараттық кеңістікте басты рөл атқарады. Олардың қоғамдық пікірді қалыптастыруға және мемлекет қызметін қабылдауға ықпалын бағаламауға болмайды. Бұл мақалада мемлекеттік органдардағы баспасөз қызметтерінің стратегиялары мен олардың қоғамдық пікірге әсері талданады.

Сөз ретінде баспасөз қызметінің ашықтықты қамтамасыз етудегі рөліне тоқталмау мүмкін емес. Демократиялық қоғамда мемлекеттік құрылымдардың ашықтығы маңызды рөл атқарады. Баспасөз қызметтері қабылданған шешімдер, бағдарламалар мен стратегиялар туралы ақпарат беру арқылы мемлекеттік қызметтің ашықтығын қамтамасыз етуге ықпал етеді. Бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілер арқылы қоғаммен белсенді өзара әрекеттесу ашық және жауапты мемлекеттің бейнесін жасауға көмектеседі.

Енді қоғаммен және бұқаралық ақпарат құралдарымен байланыс мәселесіне келейік. Қоғаммен және БАҚ-пен тиімді өзара әрекеттесу тек нақты ақпаратты беруді ғана емес, сонымен қатар оны әртүрлі аудиториялардың мүдделеріне бейімдей білуді талап етеді. Баспасөз қызметтері қоғамның әртүрлі топтарымен диалог орнатуға бағытталған коммуникациялық

стратегияларды әзірлеуде, бұл мемлекеттік органдардың қызметін жақсырақ қабылдауға ықпал етеді.

Бұл ретте қоғамдық пікірге әсер ету ерекше маңызды. Қоғамдық пікірдің қалыптасуына баспасөз қызметінің ықпалы зор. Олардың міндеті – ақпарат беру ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік органдардың оң имиджін қалыптастыруға белсенді қатысу. Заманауи технологиялар мен медиа-платформаларды қолдану арқылы баспасөз қызметтері мемлекет қызметін қабылдауға айтарлықтай әсер ете алады.

Илхом Джамолов «Становление и развитие пресс-службы в Таджикистане (на примере Согдийской области)» [3] атты диссертациялық еңбегінде баспасөз қызметі туралы терең зерттеп жазған. Ол Тәжікстандағы осы саланың ерекшеліктерін саралаған. Ал Қазақстанның өзіндік ерекшеліктері бар.

Қорыта айтқанда, мемлекеттік баспасөз қызметтері ашықтықты сақтауда, халықпен байланысты қамтамасыз етуде және қоғамдық пікірді қалыптастыруда басты рөл атқарады. Олардың нәтижелі жұмысы мемлекеттік органдарға деген сенімнің артуына, қоғамдағы демократиялық принциптердің нығаюына ықпал етеді. Осы саладағы одан әрі зерттеулер қазіргі ақпараттық қоғамдағы баспасөз қызметінің рөлін түсінуге қосымша үлес қоса алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Денисова Н.А., Прессслужба в системе информационной политики, [file:///C:/Users/User/Desktop/press-sluzhba-v-sisteme-informatsionnoy-politiki%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/press-sluzhba-v-sisteme-informatsionnoy-politiki%20(1).pdf)
2. Шаймерденұлы Е. Шығармалары, ҚР-ның Мемлекеттік рәміздері, Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2014. - Т. 5. - 320 б.
3. ДЖАМОЛОВ И. М., Становление и развитие пресс-службы в Таджикистане (на примере Согдийской области), АВТОРЕФЕРАТ диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Душанбе – 2018.

ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫҢ БАҚ САЯСАТЫНДАҒЫ РӨЛІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ПАЙДАСЫ

Айнур Абдрахманова,
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің 3-ші курс докторанты,
Ғылыми жетекші: ф.ғ.д., профессор Тапанова С.Е.
Астана, Қазақстан